A FELVILÁ-GOSODÁS

11.B

2026. nov. 2.

Az Encyclopédie 1772. évi kiadása allegorikus címlapképének részlete.
Az Értelem és a Filozófia lerántja a fátylat az Igazságról

TK 10. 79–85., 71–73.

1. Elindulása: 17. sz., Anglia

- JOHN LOCKE (1700k)
  - természeti jogok — élethez, szabadsághoz, tulajdonhoz
  - egyén lemond egy részükről —társadalmi szerződés→ az állam biztosítja a többit

2. 18. sz. – „a fény százada”

- ?
  - ↔ ó- és középkori tekintélyek
  - Ø vallási alap
  - kritikus szem, tapasztalati tények (~ term.tud., tv-ek, NEWTON)
  - ↓
  - racionalizmus
  - ↓
  - társadalom, állam alakítható, jobbá tehető
- társ. szerz. → a hatalom nem Istentől van → …
- nem egységes eszmerendszer
- tolerancia – ?

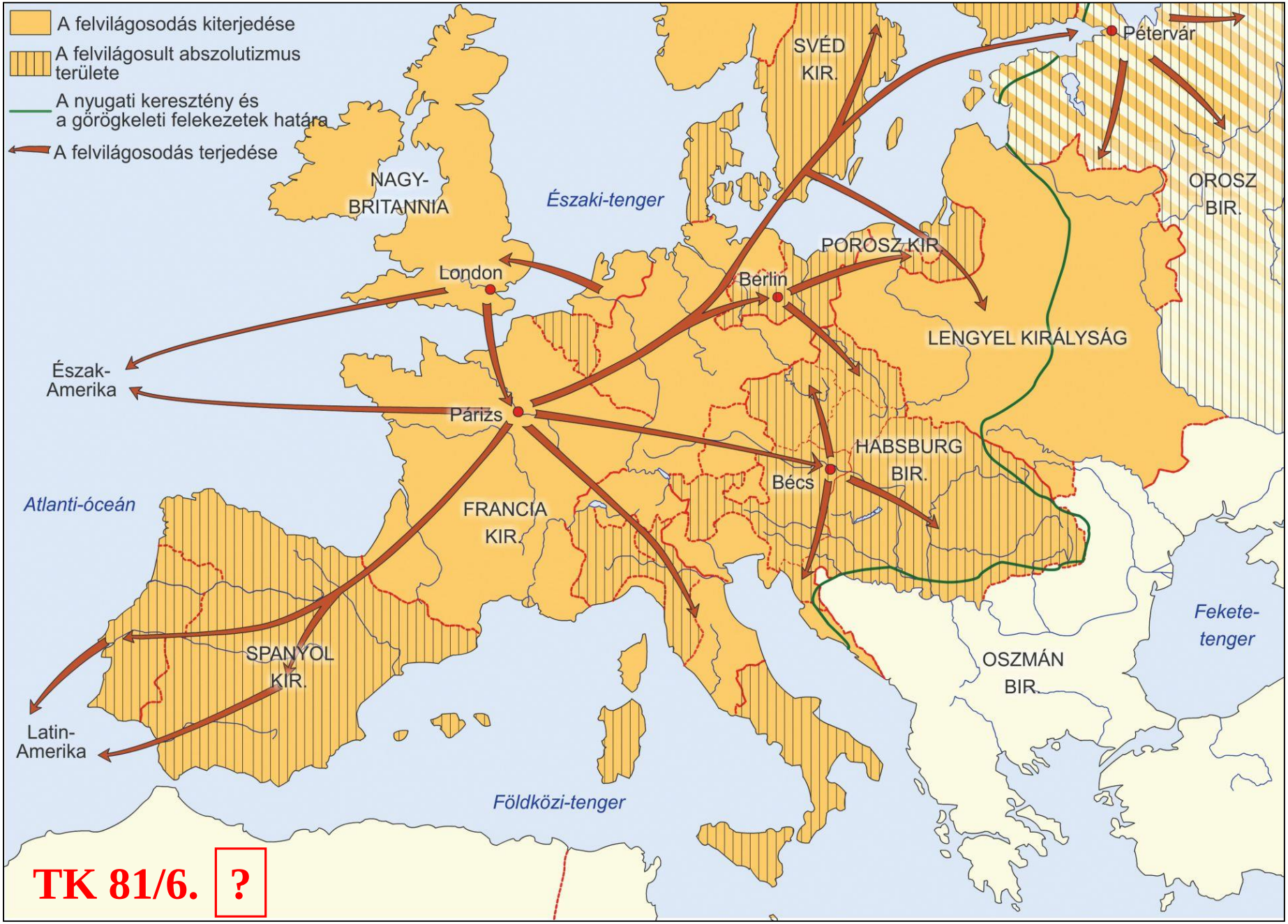
A felvilágosodás kiterjedése
A felvilágosult abszolutizmus területe
A nyugati keresztény és a görögkeleti felekezetek határa
A felvilágosodás terjedése
NAGY-BRITANNIA
Északi-tenger
SVÉD KIR.
Pétervár
OROSZ BIR.
POROSZ KIR.
London
Berlin
LENGYEL KIRÁLYSÁG
Észak-Amerika
Párizs
HABSBURG BIR.
Bécs
Atlanti-óceán
FRANCIA KIR.
Fekete-tenger
OSZMÁN BIR.
SPANYOL KIR.
Latin-Amerika
Földközi-tenger

TK 81/6. ?

– 18. sz. Fro. → Eu. divat lesz

fr. – művelt rétegek közös nyelve (ir. szalon, kávéház …)

3. Államelméletek

- CHARLES MONTESQUIEU (1750k) – fr. író és filozófus – **?**
  - hatalom ellenőrzése ← vál. képviselők (cenzus!) útján a nép
    └ **?**
  - hatalmi ágak megosztása
    (zsarnokság elkerülése) – TK 84. o.
    tvhozói
    végrehajtói
    bírói
    TK 83/13.
  - fő műve: *A törvények szelleme*
    → 1776. júl. 4., 1789. aug. 26.
  - jó: angol alk. mon.

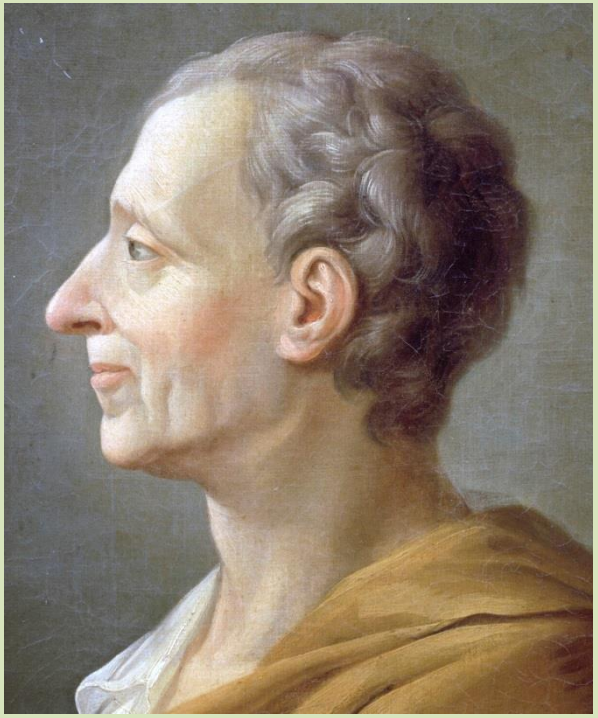

- JEAN-JACQUES ROUSSEAU (1750k) – fr. fil., író és zeneszerző – **?**

  Értekezés az emberek közti egyenlőtlenség eredetéről és alapjairól,
  Értekezés a társadalmi szerződésről, Levél d'Alembert-hez a színházakról,
  Új Héloïse, Emil vagy a nevelésről, Vallomások, Álmodozások

  – népfelség (népszuverenitás) elve: minden hatalom forrása a nép

  TK 85/17.

  lehetőleg közvetlen népuralom

  → Ø képviselet

  → Ø hat. megosztás (nincs mit ellenőrizni)

  → közvetlen demokráciák

  kis terület, népgyűlések

  – többségi akarat = közjó

  „Aki nem hajlandó követni az általános akaratot, azt […] kényszeríteni kell, hogy szabad legyen.”
  „Az ember szabadnak született, de mindenütt láncokat visel.” – TK 85. o. alsó idézet

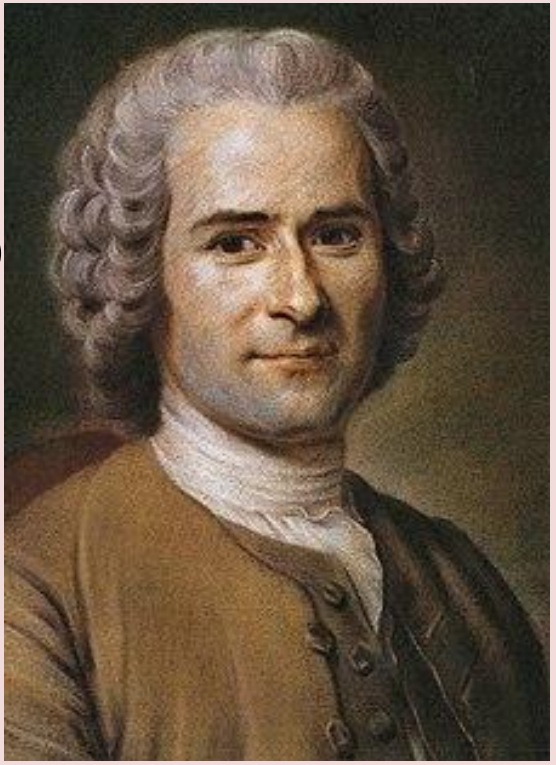

  – társ. szerz.: egyén a közösséggel

  – baj: magántulajdon (ezért korlátozandó) – TK 85. o. középső idézet

  – nevelés fontossága

  └ „nemes vadember”

4. Vallás

– egyház támadása

– VOLTAIRE (FRANCOIS MARIE AROUET) → deizmus

„első mozgató” – ?

„a gép forog, az alkotó pihen” – ?

Isten társadalmilag hasznos

„Ha Isten nem léteznék, ki kellene találni.”

Candide vagy az optimizmus, Filozófiai levelek

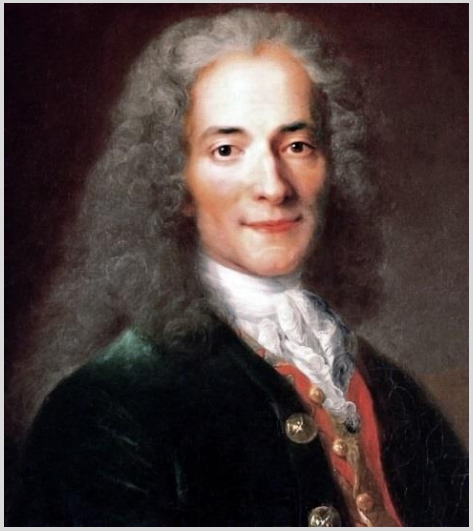

– formálódó ateizmus (HOBBES-t, DIDEROT-t vádolják ezzel)

5. Enciklopédia (1751–1772[–1780]) – ?

– DENIS DIDEROT

– 28 + 7 kötet: a tudományok elméleti és gyakorlati eredményei a felv. nézőpontjából

---

∑ felvilágosodás → a politikai berendezkedés új alapokra helyezendő

~~abszolutizmus~~ **a hatalmi ágak szétválasztása**

alkotmányos berendezkedés

6. Néhány államelméleti alapfogalom

- alkotmány – ?

  alaptörvény, az állami berendezkedés legfontosabb normáinak összefoglalása (állampolgárok és az államigazgatás jogai és kötelességei)

- államforma – ?

  egy ország irányításának szervezeti felépítése / honnan ered az államfő hatalma

- államforma két alaptípusa – ?

  jelzője: utal a kormányformára

  (└ a hatalmi ágak szerkezete és egymáshoz való viszonya)

- monarchiák fajtái – ?

  alk. / parlamentáris monarchia – ?

  Egyesült Kir., Be., Ne., Lux., Svédország, Dánia, Lichtenstein, Monaco, Marokkó

  absz. monarchia – ?

  Vatikán, Egyesült Arab Emírségek, Katar, Szaúd-Arábia, Bhután

- köztársaságok fajtái – ?

  prezidenciális / parlamentáris / népköztársaság – ?

  └ Kína, Laosz, É-Korea

- szövetségi köztársaság – ?

  USA, Au., No., Svájc, Tanzánia, Venezuela…

!

7. NAGY-BRITANNIA

└ ? TK 73/8.

- 1640–1688/89 – **?**
- alkotmányos monarchia – működése? – TK 73/7.

  cenzusos választójog (1–2%) → **parlament (tv.hozó)**

  végrehajtó: a parlamentnek felelős kormány (parlament többségéből)

  független bírói hatalom
- kétpárti rendszer – politikai váltógazdaság:

  tory (név: kat. ír rabló) – következetes anglikán, vidéki földbirtokos, tradíciók – konz.

  whig (skót marhahajcsár) – mérsékelt anglikán, városi polgár, iparos – lib.
- 1903: Munkáspárt

- tengeri fölény → gyarmatosít
- Eu. – egyensúly-politika fenntartása a cél